

אחד. ותמה הרי"ד מאד על דבריו, והלא ב"ד רואים לפנייהם עד אחד שקרן, וכיצד יקימו דבר על פיו? אכן על גידון זה, שני עדים שאחד מכחיש את חברו, האם יכולים אותם השנים להצטרף לעדות אחרת, נחלקו בדבר חכמי בריסק – מובא בש"ך (לא,א). וכבר דנו בדבר גדולי האחרונים. והרי שנפתח הדבר בראשונים, כפי שהאריך בענין זה הגרש"ז אויערבך שליט"א, בספרו 'מנחת שלמה' (פב).

'אי אית לך סתדי דדר בה איהו דזבנת מיניה ואפילו חד יומא – אוקימנא לה בידך, ואי לא – לא' – ואם תאמר, מדוע צריך עדים, יהא נאמן לומר שדר בו חד יומא, במיגו שהיה אומר 'מינך זבינתה'?
יש לומר, לפי שאין ב"ד טוענים ללוקח וליוורש אלא כשהדבר ברור שהוא אכן לוקח או יורש, ולא בדבר הבא על ידי 'מיגו'.
אמנם, אין צריך דוקא עדות על דירת חד יומא, הוא הדין כאשר יש שטר תחת ידו שקנה מן המוכר לו. (תוס' הרי"ד).

א. בקצות החשן (קמו סק"ט) הביא כדברים הללו מהמהרי"ט, שענין עדות על דירת חד יומא, כדי לוודא שאכן הוא לוקח, ורק טוענים עבורו. וגם הוא כתב, מדנפשיה, שאם מביא שטר קנין – די בכך. ובקצוה"ח דחה דבריו, (וכנראה שלא היה לפניו התוס' רי"ד, כאשר העיר בקובץ שעורים), ובאר (עפ"י לשון הרשב"ם לעיל ל), שעדות על דירת חד יומא נצרכת כדי לסייע לחזקה, על ידי האומדנא שמסתמא אדם דר בשלו, ואם כי אין חזקה בדירת יום אחד, קצת אומדנא מיהא הוי. ולפי"ז, כתב, לא די בשטר קנין, שהרי אין זה הוכחה שהיתה שייכת למוכר.
ובקהלות יעקב (כא) פרש טעם אחר בדבר, שכל שאין עדים המעידים שדר יום אחד, יש ריעותא גדולה בטענתו, כי אין הדבר סביר שהיה שלו ואינו ידוע לשום אדם. ולכן, בגלל אותה ריעותא שבטענתו, אין ב"ד טוענים עבור הלוקח שאותו פלוני קנה מאת המערער, שאין אומרים 'טענינן' כאשר יש הוכחה נגדית.
ב. במש"כ הרי"ד שלא מועיל 'מיגו' ליצור דין 'טענינן', כן שיטת כמה מהראשונים – ע' רא"ש וטור, ואמנם יש חולקים – עתוס' לעיל ל; רמב"ן. וע"ע בפוסקים – קמו, יד).

**'אי אמר ליה: קמאי דידי זבנה מינך – מהימן, מיגו דאי בעי אמר ליה: אנא זבנתה מינך' – ב'קצות החשן' (קמו סק"ב) כתב לפרש (לפי שיטת הרא"ש והטור) שמה שאמרו כאן 'מיגו' – לאו דוקא, אלא הכוונה שנאמן בטענה זו כשם שהיה נאמן בטענת 'לקחתיה ממך'. ואולם העיר שמדברי התוס' לעיל (ל) משמע שצריך כאן לנאמנות של 'מה לי לשקר'.
וב'נתיבות המשפט' (שם סק"ב) חלק על כך, וכתב שהפירוש כפשוטו, כ'מיגו' שבכל מקום. והטעם – כיון שאין המחזיק בא מכח טענת עצמו, אלא זו טענה עבור המוכר לו, שהוא קנאה ממך, ואין מועילה החזקה אלא זו שיש עמה טענת עצמו. ולכך צריך לנאמנות 'מיגו', שהיה טוען 'ממך קניתי'.**

וב'קהלות יעקב' (כא) הסביר מה טעם צריך לנאמנות מטעם 'מיגו' – שכשטוען מפלוני קניתי ואין עמו שום עדות שדר בו המוכר חד יומא, ישנה ריעותא בטענתו זו, שהרי בדרך כלל כשנכנס אדם לדור, מתפרסם הדבר. וכיון שאין איש יודע על כך, מסתמא לא דר בה כלל, וכיון שכך, צריכים לטעם מיגו להיות נאמן בטענתו, טענה שמצד עצמה היא מעוררת.
(ע"ע בבאור מחלוקת הקצות' וה'נתיבות', ב'טבעת החושן' שם, וב'בגדי שש' יו; מב).

דף מב

זרמיניה: אכלה בפני האב שנה... אמר רב פפא: כי תניא ההיא במוכר שדותיו סתם' – הראשונים נתנו טעמים מדוע לא ישבו הסתירה שהברייתא הראשונה מדברת בשטר, שיש קול

למכירה, והשניה מדברת כשמכר ללא שטר, ולכך המחזיק יכול לטעון שלא נזהר בשמירת שטרו, מפני שלא שמע מהמכירה.

ותרץ הרמב"ן, משום ששתי הבריות נשנו יחדיו (בתוספתא פ"ב) וודאי מדברות באותו אופן. ולפי זה, כשתרצו שמדובר במוכר שדותיו סתם, יש להעמיד גם הברית הראשונה באותו אופן, ואף על פי שקנה הלוקח מהבן כל שדותיו בסתם, מועילה חזקתו, כיון שיש קול שקנה כל שדותיו בסתם, ככתוב בשטר, ומחזיק בהם כדמחזקי אינשי, והרי גם היורש לא ירש אלא מה שהיה שייך למורישו ואעפ"כ מועילה חזקתו, כי הכל יודעים שהבן בא מכח ירושת האב ואין התנצלות למחזיק, אף הלוקח – בא ומחזיק בכל מה שהחזיק היורש. משא"כ בברייתא השניה, המחזיק טוען שמכירת 'כל שדותיו' אינה כוללת שדה זו שהיא שייכת לי. (נתיבות המשפט קמ"א. וחלק בזה על ה'תומים' שהביא מכאן ראייה הפכית, שהלוקח 'כל שדותיו', חזקתו אינה מועילה.

ולשון 'כי תניא הרי א' מסייעת לכאורה לתומים, אם לא שנפרשה על שתי הבריות כאחד, כי הרי היא ברייתא אחת, כנוכר. או הכוונה שהברייתא השניה מדברת רק באופן זה, והראשונה מתקיימת בכל אופן. וכדברי ה'נתיבות' נמצא כתוב מפורש בחדושי הרשב"א כאן. ואולם ב'ד רמ"ה' כאן (אותיות קכג, קכה) מפורש כשיטת התומים.

ואפשר שזו כוונת התוס': 'שם דעדיפא מיניה קא משני' – והלא האוקימתא שבגמרא נראית דחוקה יותר מלומר שמכר ללא שטר? אלא שלפי תירוץ הגמרא שתי הבריות מדברות בגוונא חדא, כדברי הנתיבות). עוד כתב הרמב"ן, שלענין מחאה, כשהמרא-קמא מכר ללוקח, אף מכירה ללא שטר נחשבת מחאה, כי העדים מוציאים קול בדבר, להזהיר את המחזיק. ורק כשהלוקח הוא המחזיק, אין חזקתו חזקה אלא במכירה בשטר, (כי המערער, אין דרכו לחקור אם החזקה נעשית באופן הראוי, אך המחזיק יש לו לחקור שלא ימכור הבעלים הראשונים את שדהו. ס"ט). והובאה דעה זו בפוסקים. (כן כתב הרמ"ה כאן, וכן משמע בפסקי הרי"א. וע' טושו"ע סוס"י קמ"ד – שתי הדעות).

(ע"ב) 'הא דנחית לכולא הא דנחית לפלגא, אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא. רבינא אמר: הא והא דנחית לכולא ולא קשיא, הא דאית בה דין חלוקה הא דלית בה דין חלוקה' – לפי באור הרשב"ם, וכן משמע ממסקנת דברי הריטב"א, הכל תלוי במנהג השותפים שבאותו מקום, שאם שינה מן המנהג והחזיק וטען שקנה – נאמן, ואם לא שינה ממנהג השותפים – אין זו חזקה.

וצריך עיון לפי זה, מה שכתבו (הרשב"ם ועוד) דקיימא לן כרבינא. והלא הכל תלוי במנהג, ומה שייך כאן לפסוק הלכה?

ואמנם יש מקום לפרש שאין הדבר תלוי במנהג, אלא גם כשמנהג מן הנהוג אפשר שאינה חזקה, שאולי השני סבור, כשם שעכשיו זה אוכל ג' שנים, כך אני יאכל אחר כך ג' שנים. (עפ"י 'אילת השחר'. ע"ש עוד. וכפירוש השני משמע בפסקי הרי"ד והרי"א"ז).

'בשבת המגיע לכתפים' – (ע' רשב"ם). שאילו אדם זר היורד שלא ברשות, אינו נוטל בשבת זה כלל, מפני שיכול הלה לומר לו, איני צריך לאריסותך, שהרי הפירות עומדים ליתלש. אך שותף דינו כיוורד ברשות שנוטל בשבת זה. (מהרש"ל בשם ר"ן)

'ככתבם וכלשונם'

'וכי תימא רב תנא הוא ופליג, והא...' – 'ולשונו משמע שמתני' פליגא על רב, שכתב... שפשוט שלשון זה (נראה שחסרה כאן מלה: 'אינו' או 'טעות') אף שהעתיק כן גם ביש"ש, שאי אפשר שרב יפלוג על מתני', אף דאמרינן בכמה דוכתי 'רב תנא הוא ופליג', מסתבר שהוא רק על ברייתות ולא על משניות דרבי סדרן, דבכל המקומות הוא על מתניתא.

ובבבא בתרא (מב.), שהוא על מתני' ד'על ידי עדים גובה מנכסים בני חורין', איתא שם רק בלשון 'וכי תימא', דאפשר שאמר זה רק לרווחא דמלתא, היינו, דאף אם תימא כן ששייך רב שהוא תנא שיפלוג גם על מתני', אי אפשר לתרץ, משום דבעצמו אמר דמלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות. ובחולין דף קכב... אלא ודאי הוא טעות לשון זה, אלא כוונתו...'. (מתוך אגרות משה אה"ע ח"ד קכ, א. וכן משמע קצת בדברי הר"ן והרמב"ן בב"מ קב: ואינו מוכרח).

בבא בתרא, דף מג

הערות ובאורים בפשט

'אמאי, נוגעין בעדותן הן... וכי מסלק נפשיה מיניה מי מסתלק, והתניא... – קשה, מהו שהקשה בלשון 'נוגעין בעדותן', והרי הוא בעל-דבר המעיד לעצמו, ולא משום 'נוגע' גרידא? ויש לומר, שכן דרך התלמוד, כבר בשאלה, מרגיש בתירוץ שיכול המתירן לתרץ, דהיינו שמסתלק ממנה ונותנה לחברו, ולכך כולל בקושיתו מה שמקשה אחר כך, שמכל מקום הוא נוגע. (רשב"א. וראה בדומה לזה בחדושי הריטב"א – ב"מ פ.).

'אי נימא אחריות דעלמא, כל שכן דניחא ליה, אלא אחריות דאתיא ליה מחמתיה' – 'אחריות דעלמא' – שמתחייב לשותף השני לשאת באחריות של טריפת השדה, הגם שאינה מחמתיה – מחמת חובותיו, אלא שבאדם אחר וטוען שהקרקע שייכת לו. 'אחריות דאתיא ליה מחמתיה' – מקבל עליו אחריות רק מטריפה של בעלי חובות שלו, שבאופן זה, אם בא מערער וטוען 'שלי היא', הנותן אינו חייב באחריות. ועל כן יכול להעיד לטובת השותף השני, לפי שאין לו הנאה ותועלת בכך שבעלי חובותיו יוכלו לטרפה, כי יישאר חייב לזה, שהרי נתנה לו באחריות. – כמבואר כל זה בדברי הרשב"ם. ולפי זה יש לפרש שבדוקא אמר שמואל 'המוכר שדה לחברו שלא באחריות אין מעיד לו', כי אם קיבל אחריות בעלי חובותיו – מעיד ומעיד. (ומה שכתב רשב"ם (בד"ה שלא באחריות), וכן התוס' (להלן מד. ד"ה אלא) 'וכל שכן באחריות' – הכוונה באחריות מלאה, גם שלא אתי מחמתיה, ששם ודאי הוא נוגע בדבר, בכך שמעמיד הקרקע ביד המקבל).

'שאני ספר תורה דלשמיעה קאי' – ואף על פי שאין זו הנאת הגוף, והרי 'מצוות לאו להנות ניתנו', אעפ"כ נחשב כ'נוגע' בדבר, ואין צריך נגיעת ממונ דוקא. (עפ"י יד רמה; מהר"ם; קובץ שעורים). (א. בקוב"ש הקשה מכאן על המהרי"ט (יד, פ) שנקט שאינו נפסל אלא בנגיעת ממונ. ואולי יש לישב עפ"י דברי הט"ז (יו"ד רכא, מג) שאין אומרים 'מצוות לאו להנות ניתנו' בתלמוד תורה. (ונחלקו בדבר ה'קצות' וה'נתיבות' (עב. וע"ש במשובב נתיבות). וראה בענין זה במובא ביוס"ד – נדרים לה – גליון נד). נמצא שימוש בספר נידון כשאר שימושים הנאות).

ונראה שמדובר כאן שאין ספר תורה אחר הראוי לקרות בו כמותו. (וכן משמע מלשון הברייתא), אבל אם יש לבני העיר ספר נוסף כמותו, שוב אין העדים נוגעים בדבר, שיכולים לשמוע מהאחר. (שו"ת הרא"ש ג, יג. וכן הובא בשו"ת מהרי"ק – סוף שרש ע. וכ"פ הרמ"א לו, יט).

וכתב הש"ך (שם סקנ"ג. עפ"י הרא"ש שם), שכאשר יש ספר אחר, אפילו סילוק אין צריך, מפני שיכולים לקרוא ולשמוע בספר האחר.

הש"ך הוסיף 'מצוות לאו להנות נתנו'. ובשו"ת הרא"ש ליתא לטעם זה. וכנזכר לעיל, דבר זה שנוי במחלוקת. אכן